

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री चोलेन्द्र शम्शेर ज.ब.रा.
माननीय न्यायाधीश श्री अनिलकुमार सिन्हा
फैसला

०७०-सी-०४५५

मुद्दा: लेनदेन।

सर्लाही जिल्ला, मलंगवा नगरपालिका वडा नं.९ बस्ने स्व.रामचन्द्रको नाती जुडी पुनरावेदक
मल्लको छोरा सागरमल मारवाडी -----१ वादी

विरुद्ध

शिवशंकर साहको नाती जदुवंश साहको छोरा सर्लाही जिल्ला भेल्ली गा.वि.स.वडा प्रत्यर्थी
नं.५ बस्ने जितेन्द्रकुमार साह -----१ प्रतिवादी

०७०-सी-०५७८

सर्लाही जिल्ला भेल्ली गा.वि.स.वडा नं.५ बस्ने जितेन्द्रकुमार साह -----१ पुनरावेदक
प्रतिवादी

विरुद्ध

सर्लाही जिल्ला, मलंगवा नगरपालिका वडा नं.९ बस्ने सागरमल मारवाडी -----१ प्रत्यर्थी
वादी

शुरु तहमा फैसला गर्ने: माननीय जिल्ला न्यायाधीश श्री अच्युत विष्ट
सर्लाही जिल्ला अदालत

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने: माननीय मुख्य न्यायाधीश श्री दुर्गा प्रसाद उप्रेती
माननीय न्यायाधीश श्री ईश्वरप्रसाद घिमिरे
पुनरावेदन अदालत जनकपुर

फैसला मिति: २०७०।५।९

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९(१) बमोजिम यस अदालतमा पुनरावेदन पर्न आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यस प्रकार छः

प्रतिवादीले घर खर्च वापत सैकडा १०% का दरले व्याज लगाई मिति २०६२ साल फाल्गुण मसान्तसम्ममा साँवा व्याज एकमुष्ट बुझाउने भाखा राखि मिति २०६१।८।२० का दिन कपाली तमसुकको लिखत गरी रु.६,००,०००।— कर्जा लिनु भएकोमा भाखा भित्र र भाखा नाघेपछि आफ्नो साँवा व्याजको लागि ताकेता गर्दा समेत मेरो साँवा व्याज दिन आनाकानी गरी पचाउने नियत राखेकोले प्रतिवादीलाई झिकाई बुझी मेरो लिखत बमोजिमको साँवा र कानून बमोजिमको व्याज समेत दिलाई भराई मुद्दा गर्दा राखेको कोर्टफी समेत दिलाई भराई पाउँ भन्ने वादी दावी।

वादीबाट म प्रतिवादीले पहिला पटक मिति २०६१।१।१५ का दिन कर्जा लिएको रुपैयाँ तिरी बुझाई सकेकोमा व्यवहार मिलाउन अर्को लिखत मिति २०६१।८।२० को दिन गरी दिएको छ। विपक्षी वादीको दावी अनुसार रु.६,००,०००।— कर्जा नलिई रु.१,५३,०००।— लिएकोमा गाउँ घरको चलन अनुसार ४ दोब्बर गरी रु.६,००,०००।— कागज गरी दिएको हो। सो को व्याज समेत गरी रु.२,००,०००।— मैले वादीको खाता नं.१४४१४।४ मा नेपाल बैंक लिमिटेड मलंगवामा मिति २०६४।९।१६ गते बैंकमा दाखिल गरी दिएको छु। सो को भौचर मसँग छ। मैले भौचर दिएपछि तमसुक माग्दा तमसुक हराई सकेको छ फरक पर्दैन भनी विश्वासमा परी बसेको थिए वादीबाट दुवै तमसुक झिकाई बुझि अ.बं.७८ नं.बमोजिम बयान गर्न मौका प्रदान गरी तपसीलको प्रमाण साक्षी सवुद झिकी बुझी वादीको हदम्याद विहिन नालेस खारेज गरी हक इन्साफ गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिउत्तर पत्र।

अदालतको आदेश अनुसार वादीले पेश गरेको दावीको सक्कल कपाली तमसुक मिसिल सामेल रहेको।

सक्कल कपाली तमसुक सुनाउँदा सुनी पाए उक्त कपाली तमसुकमा भएको सहिछाप मलाई वारेस गरी दिने ऋणि प्रतिवादी जितेन्द्रकुमार साहको नै हो कागज सद्दे हो कीर्ते होइन तर विपक्षीबाट मिति २०६१।१।१५ मा लिएको रुपैयाँ तिरी बुझाई पुनः २०६१।८।२० मा दावी अनुसारको रकम नलिई रु.१,५३,०००।— मात्र कर्जा लिई गाउँघरको चलन

अनुसार रु.६,००,०००।— को कागज गरी दिएको छु सो रुपैयाँको साँवा व्याज रु.२,००,०००।— मिति २०६४।९।१६ मा साक्षीको रोहवरमा यी धनीलाई बुझाउन जाँदा कृषि विकास बैंक मलंगवाको ऋणमा चल्ती खाता नं.१४४१४।४ नेपाल बैंक लिमिटेडमा मिति २०६४।९।१६ का दिन यी वादीको खातामा तिरी बुझाई दिई बुझाई सकेको हुँदा म प्रतिवादीले दोहोरो रकम यी वादीलाई तिर्नु बुझाउनु पर्ने होइन छैन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी वारेस शिवचन्द्र बैठाले अ.बं.७८ नं.बमोजिम गरेको सनाखत बयान मिसिल सामेल रहेको।

प्रतिवादीको वारेसले गरेको बयान व्यहोरा पढी वाची सुनाउँदा सुनी पाएँ निजले आफ्नो बयानमा कपाली तमसुकमा भएको सहिछाप प्रतिवादीकै हो कागज सद्दे हो कीर्ते होइन भन्ने सम्मको व्यहोरा ठीक साँचो हो अन्य व्यहोरा झुठा हो किन भने म वादीबाट यी प्रतिवादीले रु.६,००,०००।— ऋण कर्जा लिएकोमा निजले हालसम्म मलाई तिरे बुझाएको छैन र नेपाल बैंक लिमिटेडमार्फत कृषि विकास बैंक मलंगवामा मेरो खातामा रकम बुझाएको पनि छैन प्रतिवादीले बैंकमा रकम दाखिल गरेको भन्ने कुरा सबै झुठा हो। निजले कहाँ के छ कसरी कुन बैंकमा रकम जम्मा गरेको हो सो मलाई थाहा छैन। कृषि विकास बैंक मलंगवामा मेरो खाता नं.८०६४ हो सो खातामा प्रतिवादीले रकम जम्मा नगरेको हुँदा उक्त बैंकमा बुझि पाउँ र म वादीको साँवा रु.६,००,०००।— सो को हुने व्याज समेत म वादीले प्रतिवादीबाट भरी पाउनु पर्दछ भन्ने समेत व्यहोराको वादीले गरेका प्रतिउत्तर सनाखत बयान मिसिल सामेल रहेको।

वादीका साक्षी जगदिश अग्रवाल, संजिव नेपाल र प्रतिवादीका साक्षी चुल्लुई कापडले शुरू अदालतमा उपस्थित भई गरेको बकपत्र मिसिल सामेल रहेको।

यसमा वादी दावी बमोजिम वादी दावीको साँवा र उक्त साँवाको कानून बमोजिम हुन आउने व्याज समेत वादीले प्रतिवादीबाट भरी पाउने ठहर्छ भन्ने सर्लाही जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।११।२ मा भएको फैसला।

लेनदेन व्यवहार महलको ६ नं.बमोजिम "व्याज नलेखिएकोमा व्याज पाउँदैन भन्ने वाध्यात्मक व्यवस्था देखिन्छ" सो विपरीत साँवा र दशौंदको व्याज भराई पाउने ठहरी सर्लाही

जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला बदर गरी इन्साफ प्रदान गरी पाउँ भन्ने पुनरावेदन अदालत जनकपुरमा पेश गरेको पुनरावेदन पत्र।

वादी प्रतिवादीबाट भएको मिति २०६१।८।२० को थैली रु.६,००,०००।— को कपाली तमसुकको साँवा व्याज भरी पाउने ठहराई भएको मिति २०६८।११।२२ को शुरु सर्लाही जिल्ला अदालतको फैसलामा उक्त साँवाको व्याज समेत भरी पाउने ठहराएको हदसम्म सो फैसला नमिली केही उल्टी हुने ठहर्छ। सो ठहर्नाले प्रतिवादीबाट मिति २०६१।८।२० को लिखत बमोजिम साँवा रु.६,००,०००।— मात्र वादीले भरी पाउने ठहर्छ। अरुमा वादी दावी र प्रतिउत्तर जिकिर पुग्न सक्दैन भन्ने पुनरावेदन अदालत जनकपुरबाट मिति २०७०।५।९ मा भएको फैसला।

विपक्षी जितेन्द्रकुमार साहले आफ्नो प्रतिउत्तर पत्रमा प्रकरण नं.२ मा रु.१,५३,०००।— साँवा लिएको र सो को १०% ले हुने रु.४७,०००।— समेत गरी जम्मा रु.२,००,०००।— साक्षीहरुको सामून्नेमा बुझाएको भनी व्याजमा तिर्नुपर्ने कुरामा स्वीकार गरेको र व्याज तिर्नुपर्ने होइन भनी कतै प्रतिवाद गरेको अवस्था छैन। साँवा रकमको ऐन बमोजिम एकमुष्ट बुझाउने छु भनी लिखतमा लेखिएकोले सो वाक्यांशले व्याजकै कुरा गरेको स्पष्ट छ भने शुरु प्रतिउत्तर अथवा अ.बं.७८ नं.बमोजिम सनाखत बयान गर्दा पनि मेरो दावीको व्याज साँवा रकममा कुनै प्रतिवाद नगरी आफूलाई विवन्धित राखेको अवस्थामा शुरु जिल्लाको फैसलालाई केही उल्टी गरी व्याज बाहेक साँवा मात्र भराई पाउने ठहर्न्याएको पुनरावेदन अदालत जनकपुरको फैसला अ.बं.१८४क, १८५, १८९ तथा प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ५४ को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांश विपरीत तथा लिखतको समूच्चा अध्ययन, न्यायिक मनको अभावयुक्त, गैरकानूनी र त्रुटिपूर्ण रहेकोले उक्त फैसला बदर गरी शुरु सर्लाही जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरी पाउँ भन्ने जिकिर लिई वादी सागरमल मारवाडीको पुनरावेदन परेको देखिन्छ भने मैले रु.१,५३,०००।— लिई गाउघरको चलन अनुसार ४ दोब्बर रकमको तमसुक गरिदिएको हुँ। लिखतमा उल्लेखित रु.६,००,०००।— मैले लिएको होइन। सो विषयमा तमसुकको साक्षी बुझि यकिन गरी पाउँ भनी मेरो माग भएकोमा अदालतबाट सो भएको अवस्था छैन। लेनदेन व्यवहारको ५ नं.बमोजिम साँवा व्याज लिदा वा बुझाउदा भरपाई गरी लिनु बुझाउनुपर्ने भन्ने व्यवस्था बमोजिमको कार्यविधि पुरा नगरी कुनै लेनदेन गरेको भन्ने

प्रतिवादी जिकिर पुष्टि हुन सक्ने आधार छैन। म र विपक्षीविच भएको तमसुकमा लेनदेनको प्रयोजन समेत खुलेको अवस्था छैन विना प्रयोजन गरिएको तमसुकले कानूनी मान्यता प्राप्त गर्न सक्दैन र सो लाई प्रमाणमा लिन समेत प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ३ र ५४ ले मिल्दैन। म र वादीका छोरा विश्वनाथ अग्रवालविच हालसम्म कुनै लेनदेन कारोवार र सापटी भएको छैन। प्रमाणमा त्यस्तो कुनै निजले पेश गर्न सकेको अवस्था पनि छैन। र मैले नितान्त विपक्षी वादीलाई नै दिनुपर्ने रकम वापत कृषि विकास बैंक लि.सर्लाही शाखामा रहेको वादीका छोरा विश्वनाथ अग्रवालको खातामा मिति २०६४।९।२६ मा जम्मा गरिदिएको रुपैयाँ र सो को प्रमाण समेतलाई मूल्याङ्कन नगरी अ.बं.७८ नं, १८४(क), १८५ र लेनदेन व्यवहारको ५ नं., प्रमाण ऐनको दफा ३, ३५ र ५४ तथा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त समेतको विपरीत मैले साँवा रु.६,००,०००।— भर्नुपर्ने ठहर्‍याई भएको पुनरावेदन अदालत जनकपुरको मिति २०७०।५।९ को फैसला त्रुटिपूर्ण हुँदा बदर गरी शुरु सर्लाही जिल्ला अदालतको फैसला समेत बदर गरी न्याय पाउँ भनी प्रत्यर्थी जितेन्द्रकुमार साहको पुनरावेदन परेको देखिँदा वादी/प्रतिवादी दुवै तर्फबाट पुनरावेदन पर्न आएको देखियो।

यसमा लिखतमा रु.६ लाख लिएको सो को ऐन बमोजिम एकमुष्ट बुझाई दिउला भन्ने कुरा उल्लेख भएको र साँवा व्याजतर्फ दावी रहेकोमा व्याज बुझाउन नपर्ने भनी जिकिर प्रतिउत्तरमा प्रतिवादीले लिन सकेको नदेखेको अवस्था भएकोले पुनरावेदन अदालत जनकपुरको फैसलामा लेनदेन व्यवहारको महलको ६ नं.को व्याख्यात्मक त्रुटी भएकोले विपक्षीलाई अ.बं.२०२ नं.को प्रयोजनार्थ प्रस्तुत पुनरावेदनको जानकारी गराई प्रतिवादी जितेन्द्रकुमार साहले दिएको पुनरावेदनको जानकारी वादी सागरमल माडवारीलाई गराई कानून बमोजिम गरी पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको मिति २०७१।१२।२६ को आदेश।

नियम बमोजिम दैनिक पेशी सुचीमा चढी निर्णयार्थ पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको पुनरावेदन सहितको मिसिल अध्ययन गरी पुनरावेदक वादी सागरमल मारवाडीको तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ता श्री सतिशकुमार झाको वहस समेत सुनियो। विद्वान अधिवक्ता श्री सतिशकुमार झाले विपक्षी जितेन्द्रकुमार साहले साँवा र व्याजको दायित्व स्वीकार गरेको ६,००,०००।— रुपैयाँको लिखतलाई अ.बं.७८ नं.बमोजिमको सनाखतमा सद्दे भन्नु भएको र व्याजको विषयमा विवाद नजनाएको साथै लिखतमा साँवा रकमको ऐन बमोजिम एकमुष्ट

बुझाउने भनी विवन्धीत भएको अवस्थामा पुनरावेदन अदालत जनकपुरबाट साँवा मात्र भराउने ठहर गरी भएको फैसला गैरकानूनी र त्रुटिपूर्ण हुँदा उक्त फैसला बदर गरी शुरु सर्लाही जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरी इन्साफ दिलाई पाउँ भनी वहस गर्नुभयो।

अब पुनरावेदन अदालत जनकपुरको फैसला मिलेको छ छैन? पुनरावेदकहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्छ सक्दैन? भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखिन आयो।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा वादी सागरमल मारवाडीले रु.६,००,०००।— को कपाली तमसुक सहित लेनदेन वापतको पाउनु पर्ने रु.६,००,०००।— र साँवा र व्याज समेतको रकम प्रति विपक्षी जितेन्द्रकुमार साहबाट दिलाई भराई पाउँ भन्ने मुद्दा शुरु जिल्ला अदालतबाट साँवा व्याज भराई पाउने ठहर भएकोमा पुनरावेदन अदालत जनकपुरबाट केही उल्टी भई व्याजको हकमा व्याज भराउनु नपर्ने ठहर भई भएको फैसला उपर व्याज समेत भराई व्याज पाउँ भनी वादी सागरमल मारवाडीको पुनरावेदन तथा विपक्षी जितेन्द्रकुमार साहको तर्फबाट लेनदेन वापत लिएको रु.१,४३,०००।— र सो को व्याज समेत गरी जम्मा रु.२,००,०००।— वादीको छोराको कृषि विकास बैंक लि.को खातामा जम्मा गरी चुक्ता गरी सकेको अवस्था हो मैले पुनरावेदन अदालत जनकपुरले ठहर्‍याए बमोजिम रु.६,००,०००।— लिएको होइन। मैले तिर्नु बुझाउनु पर्ने होइन। रु.६,००,०००।— साँवा रकम भराई दिने गरी भएको फैसला उल्टी गरी पाउँ भन्ने विपक्षी जितेन्द्रकुमार साहको पुनरावेदन पर्न आएको देखियो।

वादीले लेनदेन वापत गरेको मिति २०६१।८।२० को रु.६,००,०००।— को कपाली तमसुक लिखतलाई मुलुकी ऐन अ.बं.७८ नं.बमोजिम सनाखत गर्दा सो तमसुक लिखतको सहिछाप र कागजात व्यहोरा सद्दे भनी स्वीकार गरेको देखिन्छ। विपक्षीले आफूले लिएको रकमको साँवा र व्याज गरी जम्मा रु.२,००,०००।— वादी सागरमल मारवाडीको छोरा विश्वनाथ अग्रवालको कृषि विकास बैंक मलंगवाको खाता नं.१४४१४।४ मा जम्मा गरीदिएको र विपक्षीको कुनै रकम लेनदेन वादी नरहेको भनी जिकिर लिएको देखिए पनि निज विश्वनाथप्रसाद अग्रवालले अदालतबाट झिकाई बुझ्दाको अवस्थामा सो रकम बुवाको सापटीवापतको नभई मसँगको छुट्टै सापटी फिर्ताको लागि मेरो खातामा जम्मा गरिदिएको हो। मसँग २०४३ सालमा नै बुवाको अंशवण्डा भैसकेको हुँदा बुवाले दिनुपर्ने रकम मेरो खातामा

जम्मा गर्नुपर्ने कुनै कारण छैन भनी लेखाइदिएको देखिन्छ। त्यसैगरी लेनदेन व्यवहार गर्दा मुलुकी ऐन लेनदेन व्यवहारको ५ नं.बमोजिम साहु र आसामीले साँवा व्याज लिदा बुझाउदा भरपाई गरी लिनुपर्ने बुझाउनुपर्ने भन्ने व्यवस्था विद्यमान रहेकोमा सो हुन सकेको समेत देखिंदैन। प्रतिवादीले वादीबाट लिएकै रकम फिर्ता प्रयोजनार्थ निजका छोरा विश्वनाथ अग्रवालको खातामा जम्मा गरेको भन्ने जिकिर पुष्टि गर्न निज वादीसंग कुनै सम्वाद वा पत्राचार भएको वा वादीले अन्य प्रकारको स्वीकार गरेको भन्ने कुनै वस्तुनिष्ठ प्रमाण पेश गरेको अवस्था छैन। मिति २०६१।८।२० मा गरेको लिखतमा २०६२ फाल्गुन मसान्तको भाखा रहेकोमा सो पश्चात मिति २०६४।९।१६ मा वादीको छोराका खातामा रु.२,००,०००।- रकम जम्मा गरेको भनी जिकिर लिने यी प्रतिवादीले सो बीचको अवधीमा के कस्तो अवस्था परिस्थिति वा व्यवहारमा परिवर्तन आएको कारण वादीलाई तिर्नु पर्ने रकम अंशवण्डा भई भिन्न भएका यी छोरा विश्वनाथका खातामा जम्मा गरेको हुन भन्ने सम्बन्धमा प्रतिवादीबाट प्रष्ट जवाफ आएको देखिएन। एकै परिवारका दुई सदस्यसंग फरक फरक कारोवार वा आर्थिक व्यवहार हुन सक्छ, त्यसलाई अवस्था परिस्थिति अनुसार नै व्यवहार मिलाउनु आवश्यक हुन्छ। मिति २०६४।९।१६ मा छोराको खातामा २०६१।८।२० कै लिखत बमोजिमको रकम व्याज सहित फिर्ता गरेको हो भने त्यस्तो पुष्टि सबुद प्रमाणबाट गराउन सक्नु पर्छ। लामो समयको अन्तरालमा अदालतमा साँवा व्याजको लागि दावी परेपछि प्रतिउत्तरमा मात्र त्यस्तो जिकिर लिएकै भरमा सो जिकिर विश्वसनिय हुँदैन। अर्को तर्फ रु.१,५३,०००।- मात्र लिएकोमा व्यवहार मिलाउन रु.६,००,०००।- को कागज गरेको जिकिर लिने यी प्रतिवादीले आफ्नो प्रतिउत्तरमा मिति २०६१।१।१५ मा कर्जा लिएको रुपैयाँ तिरी बुझाई सकेकोमा व्यवहार मिलाउन मिति २०६१।८।२० मा रु.६,००,०००।- को कागज बनाई दिएको भन्नु र पुनः व्यवहारसम्मको लागि बनाएको भनिएको मिति २०६१।८।२० कै लिखतको आधारमा वादीका छोराको खातामा रु.२ लाख जम्मा गरेको भन्ने जिकिर लिनु एक आपसमा विरोधाभाष देखिँदा प्रतिवादीको जिकिर विश्वासयोग्य देखिएन। यसबाट प्रतिवादीले वादीलाई रु.२,००,०००।— दुइलाख बुझाएको भन्ने जिकिरसँग सहमत हुन सक्ने अवस्था देखिएन।

अब वादी सागरमल मारवाडीलाई प्रतिवादी जितेन्द्रकुमार साहबाट तमसुक बमोजिमको रकमको व्याज भराउन मिल्ने नमिल्ने विषयमा हेर्दा रु.६,००,०००।— को तमसुक लिखतमा

व्याजको विषयमा कुनै उल्लेख गरेको देखिंदैन। व्याज सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था विचार गर्दा लेनदेन व्यवहारको ६ नं.बाट लिखतमा व्याज नलेखिएकोमा व्याज भराउन मिल्दैन भन्ने व्यवस्था देखिँदा वादी दावीको रकमको व्याज प्रतिवादीबाट भराउनको लागि लिखत नै मौन रहेको अवस्थामा मिल्ने देखिएन।

तसर्थ, माथी उल्लेखित र विवेचित आधार कारणबाट साँवाको हकमा वादीले प्रतिवादीबाट रु.६,००,०००।— भराई पाउने र व्याजको हकमा प्रतिवादीबाट वादीलाई भराउन नमिल्ने ठहर्‍याई भएको शुरु सर्लाही जिल्ला अदालतको फैसलालाई केही उल्टी गरी पुनरावेदन अदालत जनकपुरबाट मिति २०७०।५।९ मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाईदिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत: पाराश्वर कडेल

कम्प्युटर टाईप गर्ने: चन्दनकुमार मण्डल

इति सम्बत् २०७५ वैशाख महिना २८ गते रोज ६ शुभम्।